

ВАСИЛЬ СУХОМЛИНСЬКИЙ ПРО МОРАЛЬНЕ ВИХОВАННЯ

Виховання підростаючого покоління – дуже складна, важлива і відповідальна справа. Проблема морального розвитку і виховання привертала увагу багатьох педагогів на різних етапах становлення педагогічної науки. Була вона і в центрі досліджень В. Сухомлинського, який постійно вивчав складні механізми і закономірності морального становлення особистості. Думаючи про свій педагогічний досвід, він ставив питання, які і зараз не втратили актуальності: як формуються моральні потреби і переконання; як зробити так, щоб дітям подобалося творити добро; які фактори лежать в основі моральності дітей; як формується совість та ін. В. Сухомлинський був переконаний у важливості морального виховання учнів в спільній праці усього колективу школи. Не секрет, що усі види виховання повинні бути підпорядковані найголовнішому – вихованню в дитині людяності, тобто доброзичливого ставлення до природи, оточення і до себе як особистості. Дитина має засвоїти на рівні світогляду золоте правило етики: необхідно ставитись до інших людей так, як би ти хотів, щоб вони ставилися до тебе. Для успішного досягнення цього педагог зазначає: «Перевіряйте свої вчинки свідомістю: чи не завдасте зла, неприємності, незручності людям своїми вчинками. Робіть так, щоб людям, які оточують вас, було добре»[2, с. 155].

Процес морального виховання є розповіддю дітям усього того надзвичайно важливого досвіду, яке назбиралося за всю історію людського розвитку. Він знаходить своє відображення в діяльності, поведінці старших, звичаях і традиціях народу, в моральних знаннях, а також в етиці. Можна зазначити, що засвоєння моральних знань є головною умовою морального виховання. Лише таким чином можна зрозуміти сутність людини.

Важливим засобом морального виховання дітей В. Сухомлинський вважав слово, а мовну культуру людини – дзеркалом духовної культури. «Краса і велич, сила і виразність рідного слова, зазначав він, – є найважливішим засобом впливу на дитину, облагороджування її почуттів, душі, думок, переживань» [1, с. 202]. Він часто повторював, що багато шкільних конфліктів починаються з невміння учителя спілкуватися з учнями. Наголошуючи про значення високої мовної культури кожного педагога, В. Сухомлинський зазначав, що вихователь має звертатися до дітей саме тими словами, що відкривають шлях до людського серця, неповторного, не схожого на інші. Щоб виховувати цим інструментом, треба розвивати у вихованців сприймання слів. З погляду В. Сухомлинського, мова – це бездонна криниця, але треба постійно дбати, щоб вона завжди була чистою, а багатство рідної мови - відкрите для дітей з перших кроків їхнього шкільного життя. Роль цього засобу в початковій школі, де кожна зустріч з новим явищем навколишнього світу пробуджує в серцях дітей почуття захоплення, на думку В. Сухомлинського, неможливо переоцінити. З цього приводу він пригадує мандрівки на природу, де слово ставало знаряддям, за допомогою якого вчитель допомагав дітям побачити красу світу, в якому ми живемо. Відчуваючи, переживаючи красу побаченого і почутого, дитячі душі наповнювалися красою. Як зазначав В.Сухомлинський, саме подорожі на природу були могутнім поштовхом до творчості, після якого у вихованців сформувалося бажання передавати свої переживання у творах [3].

Нормам моралі В. Сухомлинський надавав особливе значення у своїх бесідах, через які намагався передати дітям моральні знання, а також подіяти на їхні почуття, цим самим спонукати їх до гуманних вчинків. Це педагог називав азами елементарної моральної культури

Варто згадати, що на думку педагога діти повинні зрозуміти ту просту істину, що кожен їхній вчинок, кожне бажання, кожна дія позначається на інших людях, і дитина завжди повинна думати над тим, чи не завдає вона незручностей, прикростей, зла іншим людям своїми вчинками, своєю поведінкою. Він завжди наголошував, що треба завжди бути вдячним старшим за те, що воно створило необхідні умови для дітей, їх зростання. Почуття вдячності виховує в дітей відповідальність перед іншими людьми.

Не можна не згадати чудову думку В. Сухомлинського про значення трудового виховання. Він стверджує: «Праця формує моральні і інтелектуальні риси особистості» [2, с. 301]. Праця має розвиваючий ефект, виховує дітей, але тільки в тому разі, коли вона вимагає залучення одночасно духовних і фізичних сил, коли вона загартовує волю і головне – коли є джерелом пізнання світу і, відповідно, формуванням світогляду.

Головним у моральному вихованні В. Сухомлинський вважав формування в дитини людяності, гуманізму. До людей треба бути добрими, чуйними, не робити їм зла і, максимально намагатися допомагати слабшим.

Моральне виховання тісно пов'язане з розумовим вихованням. В. Сухомлинський про це говорить: «Розумове виховання завжди було і буде однією з головних ланок навчально-виховного процесу» [1, с. 206]. Важливо, аби виховні впливи були узгоджені з особливостями віку. Лише тоді старання будуть виправданими і успішними. Тому він велике значення надає питанням фізичного виховання, психічного розвитку, проблемам взаємин. Його твердження про єдність світогляду і становлення духовного світу відображено в його працях. В. Сухомлинський відкрив головні складові елементи розумового виховання: дослідницький підхід на уроках, активне пізнання природи, емоційне сприйняття, практичне використання результатів пізнання. Формуючи світогляд, педагог удосконалює і духовний світ підлітка, адже «світогляд людини – це суб'єктивний стан особистості, який виявляється в її думках, почуттях, волі, діяльності» [2, с. 208]. Педагог веде вихованця через знайомство з елементарними нормами моралі до пробудження моральних почуттів, а потім – до вироблення моральних звичок і через вправи в моральних вчинках – до моральних переконань [4, с.28].

Успішне виховання і в наш час неможливе без детального вивчення і впровадження в діяльності педагогічної спадщини В. Сухомлинського. Він часто повторював, що кожна школа повинна мати своє обличчя: звичаї і традиції. Актуальність сьогодні мають ідеї педагога-гуманіста в розвитку сучасної школи для розв'язання науково-методичних проблем. Його діяльність видатного українського педагога до історії педагогічної думки дуже збагатила українську педагогіку новими думками. Помітними є його праці не лише в Україні, а й у усьому світі, а педагогічний досвід значно вплинув на практичну діяльність школи.

Отже, короткий огляд окремих ідей педагога підтверджує актуальність і значущість педагогічної скарбниці філософів, оскільки ідеї видатного педагога ХХ ст. В. Сухомлинського не тільки є своєчасними для сучасності, але можуть залишатися актуальними для педагогічної теорії та практики ще тривалий час, виступаючи своєрідним гаслом школи майбутнього.

Список використаної літератури

1. Сухомлинський В. О. Вибрані твори: у 5 т. / Сухомлинський В. О. – К.: Радянська школа, 1977. – Т.3. – 670с.
2. Сухомлинський В. О. Вибрані твори: у 5 т. / Сухомлинський В. О. – К.: Радянська школа, 1977. – Т.4. – 640с.
3. Персоналії в історії національної педагогіки. 22 видатних українських педагоги / А.М.Бойко, В.Д.Бардінова та ін.; [Під заг.ред.А.М.Бойко]. – К.: ВД«Професіонал», 2004. – 576с.
4. ОмельчукВ. Педагогіка В.Сухомлинського – педагогіка гуманізму / В.Омельчук// Рідна школа. – 2013. – № 8–9 – С.28–30.
5. Сухомлинський В.О. Моральні заповіді дитинства і юності. // Вибрані твори. У 5т. Т.4. - К.: Рад. Школа. - 1966.-232 с.

Володимир Мокляк

РЕКОМЕНДАЦІЇ ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ З МІЖНАРОДНОЮ УЧАСТЮ «ПЕДАГОГІЧНА ОСВІТА В УКРАЇНІ: ПОШУКИ, СТРАТЕГІЯ, ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ»

20–21 листопада 2018 р. Полтавським національним педагогічним університетом імені В. Г. Короленка за участю Полтавського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти імені М. В. Остроградського, Вищого навчального закладу Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі», Полтавського національного технічного університету імені Юрія Кондратюка, Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова, Національного університету біоресурсів і природокористування України, Харківського національного педагогічного університету